

Nr 25.*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av 17—20, 22, 96 och 101 §§ regeringsformen.*

Till konstitutionsutskottets handläggning ha båda kamrarna den 27 april 1948 hänvisat en den 9 april 1948 dagtecknad, till riksdagen avlåten proposition, nr 217, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för samma dag, framlagt förslag till ändrad lydelse av 17—20, 22, 96 och 101 §§ regeringsformen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till propositionen.

I 1 § gällande lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes stadgas, att underdomstol vid krigsmakten är krigsrätt. Krigsöverdomstol är enligt 2 § krigshovrätten, eller, i vissa fall, överkrigsrätt.

Jämlikt 20 § regeringsformen skola de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, uti högsta domstolen företagas och avgöras. Konungen utser och förordnar tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, efter ty i 22 § 1 mom. stadgas, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta. Sistnämnda stadgande innehåller bestämmelser om högsta domstolens sammansättning i olika fall. Bland annat föreskrives därvid att då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, varom i 20 § stadgas, böra, förutom fem justitieråd, även två av de militärpersoner, som Konungen härtill utsett, ha säte i domstolen.

Vidare stadgas i 96 § regeringsformen att riksdagen skall förordna justitieombudsman och militieombudsman att i egenskap av riksdagens ombud ha tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, militieombudsmannen i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel och justitieombudsmannen i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän tillämpas. I 101 § upptagas bestämmelser för vissa fall då högsta domstolen eller någon av dess ledamöter dömt orätt, och stadgas därvid att justitieombudsmannen eller, om målet från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning, militieombudsmannen är pliktig att ställa den felaktige under tilltal vid riks rätt.

Slutligen må anmärkas att enligt 5 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen vid åtal jämlikt 4 § 14 mom. mot någon som lyder under strafflagen för krigsmakten skall tillämpas vad om laga domstol i mål rörande åtal jämlikt nämnda lag må vara föreskrivet.

De i förevarande proposition föreslagna grundlagsändringarna äga nära samband med proposition nr 216 med förslag till ny militär rättegångslag, vilken behandlats av första lagutskottet. Den i sistnämnda proposition föreslagna revisionen av det militära rättegångsväsendet innebär främst att krigsdomstolarna avskaffas för fredstid; militära mål skola i stället handläggas vid allmän domstol. Under krig, beredskapstillstånd och beredskapsövning avses visserligen krigsrätt kunna inrättas såsom första domstol, men även av krigsrätt handlagt mål skall i andra instans upptagas av hovrätt med vanlig sammansättning. Under dessa förhållanden har det syntts departementschefen uppenbart att särskild föreskrift, att militära mål som dragas under Konungens prövning skola företagas och avgöras uti högsta domstolen, icke erfordras samt att högsta domstolen vid handläggning av sådana mål icke bör bestå av andra ledamöter än i vanliga mål. Till följd härav borde 20 § regeringsformen upphävas liksom ock det stadgande i 22 § som ansluter sig därtill. Den lucka i paragrafföljden, som härvid skulle uppkomma, torde enligt departementschefens uppfattning vara lämpligt att uppfylla genom att uppdelade nuvarande 17 § på två paragrafer och låta envar av de hittillsvarande 18 och 19 §§ erhålla närmast högre pragraffnummer.

Ehuru militära mål i princip skola handläggas vid allmän domstol, ha vissa särregler beträffande sådana mål funnits nödvändiga. Dessa ha upptagits i förslaget till militär rättegångslag, vari jämväl angivits vilka mål som skola anses såsom militära mål. Vad i sistnämnda hänseende föreskrivits överensstämmer i stora drag med de hittillsvarande krigsdomstolarnas kompetensområde. Departementschefen har, i likhet med samtliga remissinstanser, funnit lämpligt att i fråga om arbetsfördelningen mellan justitieombudsmannen och militieombudsmannen allenast sådan ändring av 96 § regeringsformen vidtages, att under militieombudsmannens tillsyn skall falla — i stället för rättstillämpningen vid krigsdomstolarna — rättstillämpningen i militära mål samt motsvarande jämkning av 101 §, varigenom gällande gränsdragning i sak bibehålles.

Departementschefen har vidare framhållit, att den omredigering av forumbestämmelsen i 5 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen, som i detta sammanhang borde ske, beaktats vid utarbetandet av förslag till ny tryckfrihetsförordning, vilket genom proposition nr 230 förelagts riksdagen.

I detta sammanhang må även erinras om att förslag till sådana jämkningar av instruktionerna för justitieombudsmannen och militieombudsmannen, som bliva erforderliga, om här ifrågavarande förslag till grundlagsändringar slutligt antages av riksdagen, finnas redovisade i propositionen.

Utskottet, som inhämtat, att första lagutskottet med vissa ändringar, vilka dock icke inverka på här ifrågavarande spörsmål, tillstyrkt propositionen nr 216 med förslag till ny militär rättegångslag, finner ej skäl till erinran mot Kungl. Maj:ts förevarande förslag och hemställer alltså,

att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 217, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av 17—20, 22, 96 och 101 §§ regeringsformen.¹

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 17.

§ 17.

1:o. Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Närmare bestämmelser om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt i den ordning 87 § 1 mom. stadgar.

§ 18.

2:o. Konungens rätt att pröva och avgöra besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, skall i den omfattning, som bestämmes i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning, uppdragas minst sju av Konungen utnämnda män, som förvaltats civil beställning samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd

Konungens rätt att pröva och avgöra besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, skall i den omfattning, som bestämmes i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning, uppdragas minst sju av Konungen utnämnda män, som förvaltats civil beställning samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd och ut-

¹ Blir såväl förevarande grundlagsförslag som dels ett från 1945 års lagtima riksdag vilande förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen (sammansatt konstitutions- och första lagutskotts utl. nr 1), dels ock ett tidigare från innevarande riksdag vilande förslag till ändrad lydelse av 17 § 1 mom. regeringsformen (konstitutionsutskottets utl. nr 11) slutligt antaget, komma §§ 17 och 18 regeringsformen därigenom att erhålla följande lydelse:

§ 17.

Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda, lagkunniga, erfarna och redliga personer, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Närmare bestämmelser — — — 87 § 1 mom. stadgar.

§ 18.

Konungens rätt — — — uppdragas minst sju av Konungen utnämnda personer, som förvaltats — — — må nyttjas.

Närmare bestämmelser — — — omförmälda lag.

(Gällande lydelse)

och utgöra Konungens regeringsrätt. Minst två tredjedelar av hela antalet regeringsråd skola hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas.

Närmare bestämmelser om regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring meddelas i oförmälda lag.

§ 18.

Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess eller kammarrättens slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

§ 19.

Inkomma till Konungen ifrån domstolar och ämbetsmän förfrågningar om lagens rätta mening i sådana fall, som till domares åtgärd höra, äge högsta domstolen att de sålunda sökta förklaringar giva.

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Konungen utser och förordnar tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, efter ty i 22 § 1 mom. stadgas, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta.

§ 22.

1:o. Uti högsta domstolen kunna mål prövas och avgöras av fem justitieråd. Då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, varom i 20 § stadgas, böra tillika två av de militärpersoner, dem Konungen härtill utsett, hava säte i domstolen. Ej må flera än sju domare på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning be-

(Föreslagen lydelse)

göra Konungens regeringsrätt. Minst två tredjedelar av hela antalet regeringsråd skola hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas.

§ 19.

§ 20.

§ 22.

1:o. Uti högsta domstolen kunna mål prövas och avgöras av fem justitieråd. Ej må flera än sju domare på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes domarnas antal vid behandling av fråga, huruvida talan i mål, som fullföljes till högsta domstolen, må komma under dess prövning, där enligt lag särskilt tillstånd därtill er-

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

stämmes domarnas antal vid behandling av fråga, huruvida talan i mål, som fullföljes till högsta domstolen, må komma under dess prövning, där enligt lag särskilt tillstånd därtill erfordras, så ock av ansökan, varmed högsta domstolen enligt 26 § har att taga befattning.

fordras, så ock av ansökan, varmed högsta domstolen enligt 26 § har att taga befattning.

2:o. I regeringsrätten kunna mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där tre av dem äro om slutet ense.

§ 96.

§ 96.

Riksdagen skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända medborgare, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenkap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för vardera utfärdad, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, militieombudsmannen i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel och justitieombudsmannen i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän tillämpas, ävensom att enligt den fördelning nu är sagd vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

Riksdagen skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända medborgare, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenkap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för vardera utfärdad, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, militieombudsmannen i vad de skola tillämpas i mål, som i den ordning 87 § 1 mom. stadgar förklarats vara att hänföra till militära mål, samt i övrigt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel och justitieombudsmannen i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän tillämpas, ävensom att enligt den fördelning nu är sagd vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

§ 101.

§ 101.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens

(Gällande lydelse)

högsta domstol eller av dess ledamöter en eller flere funnes hava av egen nytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära och egendom, eller regeringsrätten eller en eller flere av dess ledamöter funnes hava vid prövning av besvärsmål låtit sådant förhållande komma sig till last, vare justitieombudsmannen eller, om målet från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning, militieombudsmannen pliktig, ävensom Konungens justitiekansler berättigad, att vid den rikets domstol, som här nedanföre bestämmes, den felaktige under tilltal ställa, samt till ansvar efter rikets lag befordra.

(Föreslagen lydelse)

högsta domstol eller av dess ledamöter en eller flere funnes hava av egen nytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära och egendom, eller regeringsrätten eller en eller flere av dess ledamöter funnes hava vid prövning av besvärsmål låtit sådant förhållande komma sig till last, vare justitieombudsmannen eller, om målet utgjort sådant militärt mål som i 96 § avses, militieombudsmannen pliktig, ävensom Konungens justitiekansler berättigad, att vid den rikets domstol, som här nedanföre bestämmes, den felaktige under tilltal ställa, samt till ansvar efter rikets lag befordra.

Övergångsstadgande.

Mål som avses i 20 § i dess äldre lydelse skola fortfarande uti högsta domstolen företagas och avgöras.

Bestämmelserna i 96 och 101 §§ skola i deras äldre lydelse gälla såvitt angår fall där i stället för militära rättegångslagen äldre lag äger tillämpning.

Stockholm den 11 juni 1948.

På konstitutionsutskottets vägnar:

JONES ERIK ANDERSSON.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Karl August Johanson, Herlitz*, Elmgren*, Mattsson, Sandberg*, Bror Nilsson, Sjö, Damström och Holmbäck; samt

från andra kammaren: herrar von Friesen*, Nilsson i Göteborg, Norén, Kyling, Spångberg*, Hansson i Skediga, Hæggbloom och fru Svedberg*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Herlitz*.
